

ZYGMUNT GOGOLEWSKI

W dniu 1 maja 2006 roku minęła 110-ta rocznica urodzin profesora Zygmunta Gogolewskiego organizatora Centralnego Biura Konstrukcyjno Doświadczalnego Maszyn Elektrycznych w Katowicach z którego wywodzi się Branżowy Ośrodek Badawczo Rozwojowy Maszyn Elektrycznych KOMEL.

Prof. Z. Gogolewski urodził się 1 maja 1896 w Warszawie. W roku 1914 ukończył Polskie Gimnazjum Klasyczne im. Mikołaja Reja w Warszawie z odznaczeniem „maxima cum laude”, a w roku 1915, zdał z medalem złotym, maturę rządową przy tymże Gimnazjum uprawniającą do wstępu na politechnikę rosyjskie. W tym samym roku został przyjęty na zasadzie konkursu matur na Politechnikę Petersburską na Wydz. Elektromechaniczny. W roku 1917 powołano Go do wojska rosyjskiego i jako studenta wydziału technicznego skierowano do szkoły podchorążych artylerii, którą ukończył w tym samym roku i został wysłany na front. Po wybuchu rewolucji październikowej został zwolniony z wojska i wrócił na Politechnikę Petersburską. Jesienią 1918 r. wrócił wraz z matką do Warszawy i podjął studia na Politechnice Warszawskiej. W listopadzie 1918 r. wstąpił do wojska polskiego w którym służył w stopniu podporucznika artylerii do

roku 1920-go. Za udział w wojnie polsko-sockieckiej został odznaczony 2-ma krzyżami walecznych. Po zwolnieniu z wojska wrócił na studia, które ukończył w 1922r uzyskując dyplom inżyniera elektryka z oceną bardzo dobrą. Pracę dyplomową wykonał z maszyn elektrycznych u prof. K. Żórawskiego. Po uzyskaniu dyplomu, otrzymał 9-cio miesięczną praktykę w Societe Alsacienne w Belfort we Francji.

Pierwszą pracę zawodową w Polsce podjął w roku 1923 w budującej się fabryce lokomotyw w Chrzanowie w której objął funkcję kierownika elektryfikacji. Jego udziałem był projekt elektryfikacji fabryki obejmujący kilkaset punktów napędowych napędu obrabiarek w tym napędy o regulowanej prędkości obrotowej oraz napędy rewersyjne strugarek z rekuperacją energii. W fabryce tej wprowadził ponadto spawanie elektryczne, elektryczne zgrzewanie nitów, elektryczne oznakowanie narzędzi, skonstruował specjalny transformator do elektrycznego nagrzewania obręczy w procesie nakładania ich na koła lokomotywy. Wiele urządzeń zaprojektowanych przez inż. Z. Gogolewskiego funkcjonowało w ruchu ponad 30 lat. Swój wkład w budowę fabryki lokomotyw inż. Z. Gogolewski podsumował w artykule pt. *Elektryfikacja fabryki lokomotyw elektrycznych w Chrzanowie* opublikowanym w *Przeglądzie Elektrotechnicznym* w 1925 r. Wyniki tych prac wykorzystał także w przyszłej książce *Napęd elektryczny*

W roku 1926 inż. Z. Gogolewski przeniósł się do Żychlina i podjął pracę w Fabryce Maszyn Elektrycznych Polskich Zakładów Brown-Boveri początkowo jako konstruktor, a następnie kierownik biura technicznego. W roku 1927 został delegowany na studia do Zakładów Brown-Boveri w Baden, Munchenstein i Mannheim celem zapoznania się z produkcją silników trakcyjnych i uruchomienia podobnej produkcji w Żychlinie. Po powrocie do Żychlina uruchomił nową produkcję sprzętu trakcyjnego dostarczając po raz pierwszy silniki trakcyjne wykonane w kraju dla tramwajów miasta Krakowa. Na wystawie jubileuszowej w Poznaniu w roku 1929 silniki trakcyjne opracowane przez

inż. Z. Gogolewskiego i zademonstrowane na stanowisku w ruchu uzyskały złoty medal. Inż. Z. Gogolewski został awansowany na prokurenta, a następnie na zastępcę dyrektora fabryki ds. technicznych.

W roku 1931, z uwagi na kryzys gospodarczy firma Brown-Boveri zamknęła produkcję w swoich fabrykach w Polsce. Inż. Z. Gogolewski podjął pracę w Zakładach w Starachowicach na stanowisku szefa produkcji. Opracował między innymi projekt elektryfikacji stolarni mechanicznej i brał udział w rozwiązaniu problemów elektryfikacji huty (piece łukowe, piece indukcyjne wysokiej częstotliwości), poza tym kierował pracami montażowymi największego wówczas w Polsce laboratorium rentgenowskiego do badania metali (500kV; 0,5mA).

W roku 1932 wrócił do Żychlina i objął stanowisko dyrektora fabryki ponownie uruchomionej pod firmą Zakłady Elektromechaniczne Rohn-Zieliński SA (licencja Brown-Boveri z siedzibą w Warszawie). W następnych latach oprócz fabryki w Żychlinie objął kierownictwo fabryki w Cieszynie (poprzedniczki Fabryki CELMA), która także weszła do Spółki ZM Rohn-Zieliński, a także stanowisko dyrektora technicznego centrali i członka Zarządu Spółki. Stanowiska te piastował do wybuchu wojny we wrześniu 1939 r. Jako dyrektor tych fabryk rozbudował program ich produkcji w szczególności transformatorów i maszyn wirujących tak pod względem asortymentu jak i ilości. W celu zapoznania się z nowymi technologiami produkcji wyjeżdża parokrotnie do fabryk Brown-Boveri w Szwajcarii, Włoszech i Niemczech, ułatwiło Mu to opanować produkcję transformatorów i maszyn wirujących.

Osiągnięcia techniczne inż. Z. Gogolewskiego z tego okresu to:

- produkcja transformatorów na napięcie do 150 kV, które do dzisiaj pracują w Elektrowni Rożnów,
- produkcja maszyn elektrycznych do łodzi podwodnych, między innymi dla ORP Orzeł i Sęp,
- ulepszenie uzwojeń silników wysokiego napięcia i podniesienie jakości tej produkcji do poziomu fabryk europejskich, towarzyszyło temu ogromne powodzenie wyrobów z Żychlina na rynku krajowym oraz ich eksport do ZSRR w latach 1932-36,
- ulepszenie konstrukcyjne transformatorów suchych, dławików zwarciovych, przełącz-

ników zaczepów, rozruszników i wiele ulepszeń technologicznych, niektóre z nich były przejmowane przez licencjodawcę, to jest firmę macierzystą Brown-Boveri,

- patenty na wyłączniki trakcyjne, specjalne silniki szeregowo, chłodzenie dławików.

Osiągnięcia inż. Z. Gogolewskiego w zakresie organizacji produkcji to:

- wprowadzenie nowej organizacji pracy w fabrykach w Żychlinie i Cieszynie,
- międzyoperacyjne kontrole produkcji,
- rozszerzenie zakresu kontroli końcowej,
- badania technologiczne materiałów izolacyjnych, magnetycznych i konstrukcyjnych (wałów).

W obydwu fabrykach udało Mu się skupić poukazałą liczbę inżynierów i wyszkolić ich na specjalistów konstruktorów i technologów maszyn elektrycznych i transformatorów, była to pierwsza w Polsce kuźnia kadr w tej branży.

Za prace w dziedzinie przemysłu został uhonorowany w roku 1937 Złotym Krzyżem Zasługi.

W roku 1939 został mianowany vice-przewodniczącym Komitetu Przemysłu Elektrotechnicznego przy Ministerstwie Przemysłu.

Od początku swojej działalności inżynierskiej aktywnie pracuje w komisjach normalizacyjnych PKN i przepisowych SEP, jest członkiem i zastępcą przewodniczącego Komisji Maszyn, członkiem Komisji Trakcji, członkiem Podkomisji Transformatorów oraz przewodniczącym Podkomisji Prób Dielektrycznych.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany jako oficer uzbrojenia. 18 września 1939 r. przekroczył wraz z Instytutem Technicznym Uzbrojenia, granicę rumuńską. Dzięki Konsulatowi Polskiemu w Czerniowcach otrzymał paszport cywilny i został wcielony do cywilnego obozu uchodźczego, gdzie przebywał do końca wojny.

W Rumuni prowadził działalność pedagogiczną w ośrodku uchodźczym polskim, prowadził kursy techniczne półroczne na których wykładał elektrotechnikę, trakcję elektryczną i organizację. Ponadto opracował projekt przebudowy sieci elektrycznej miasta Pitesti (35 tys. mieszkańców) z prądu stałego na prąd zmienny, oraz opracował i wykonał elektryfikację tartaku i Fabryki Wyrobów Drzewnych na Bukowinie.

W czerwcu 1945 r. wraca do kraju pierwszym transportem repatriacyjnym. We wrześniu tegoż roku Minister Przemysłu mianuje Go Dyrektorem Technicznym Zjednoczenia Przemysłu Maszyn Elektrycznych z siedzibą w Katowicach,

na tym stanowisku pozostał aż do przeniesienia Zjednoczenia do Warszawy (1949). Prof. Z. Gogolewski, jako dyr. Techniczny Zjednoczenia podjął się zadania odbudowy i rozbudowy przemysłu maszyn elektrycznych, opracował trzyletni plan odbudowy i produkcji przemysłu maszyn elektrycznych i transformatorów, kierował stroną techniczną odbudowy i uruchomienia tego przemysłu. Wśród wielu jego inicjatyw na podkreślenie zasługuje inicjatywa budowy Fabryki Materiałów Elektroizolacyjnych w Gliwicach. On wybrał, bardzo trafnie, lokalizację we Wrocławiu fabryki dużych maszyn elektrycznych DOLMEL. Dla obsługi tego przemysłu zorganizował (08. 12. 1948 r.) Centralne Biuro Konstrukcyjne Maszyn Elektrycznych (CBKME - obecnie BOBRME KOMEL) w Katowicach i został jego pierwszym dyrektorem naczelnym, funkcję tę pełnił do końca 1951 r. Pełniąc tę funkcję udało Mu się pozyskać do CBKME najlepszych inżynierów konstruktorów w tej branży, (wywodzący się z fabryki w Żychlinie: mgr inż. Jerzy Szmit, dr inż. Jan Wieczorek i inni) i wychować nowych, którzy byli pierwszymi absolwentami Politechniki Śląskiej (rocznik 1949), w ten sposób zorganizował w Katowicach Szkołę konstrukcji i projektowania maszyn elektrycznych, i tu powstawały projekty konstrukcyjne nowych serii maszyn elektrycznych i transformatorów .

Z CBKME został zwolniony w trybie nagłym. Przyczyny tego sięgają okresu przedwojennego. W 1936 roku w cieszyńskiej fabryce zorganizowano strajk o charakterze polityczno-ekonomicznym. Strajk był zorganizowany przez komunistycznych działaczy pracujących w fabryce, pod przewodnictwem ślusarza Franciszka Waniółki późniejszego wicepremiera, a w latach 1949 – 1952 sekretarza ekonomicznego Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Katowicach. Rozmowy z Komitetem Strajkowym z ramienia Spółki Rohn-Zieliński prowadził dyrektor Zygmunt Gogolewski. Gdy Franciszek Waniółka dowiedział się, że prof. Zygmunt Gogolewski jest dyrektorem CBKME w Katowicach, spowodował Jego zwolnienie nazywając Go *wrogiem klasy robotniczej*. W ten sposób z przemysłu elektromaszynowego został usunięty człowiek o dużej wiedzy i dużym doświadczeniu konstrukcyjno technologicznym.

Równoległe do pracy w przemyśle, 1 lutego 1946 r. Z. Gogolewski podjął pracę w Politechnice Śląskiej jako profesor nadzwyczajny, zorganizował Katedrę Urządzeń Elektrycznych

Prądów Silnych i został jej kierownikiem. W roku 1950 objął kierownictwo nowej Katedry Budowy Maszyn Elektrycznych w ramach której prowadzony był także napęd elektryczny, a po następnej reorganizacji przeprowadzonej w roku 1956 objął Katedrę Maszyn Elektrycznych, którą kierował do chwili przejścia na emeryturę (30 września 1966r). W latach 1948 - 52 pełnił funkcję dziekana Wydziału. W roku 1957 został mianowany profesorem zwyczajnym. Jako dziekan zreformował programy nauczania, dotychczasowy program realizowany na Wydz. Elektrycznym Pol. Śląskiej był przejęty z Politechniki Lwowskiej. On wprowadził specjalności, projekty dyplomowe i zlikwidował tzw. absolwentów wiszących (tzn. studentów, którzy nie dopełnili jakichś zobowiązań i odeszli bez dyplomów).

Od początku swojej pracy dydaktyczno-naukowej zajął się przede wszystkim wyszkoleniem młodych konstruktorów maszyn elektrycznych i transformatorów, służyły temu wykład z „Budowy maszyn elektrycznych”, prace dyplomowe które prowadził oraz liczne skrypty i książki, których prof. Z. Gogolewski był autorem bądź współautorem. Napisał w sumie 8 książek i 7 skryptów, przy czym Jego podręcznik *Napęd elektryczny* doczekał się 5-ciu wydań, a książka *Transformatory* tom II, (której współautorami byli: E. Jezierski, Z. Kopczyński, J. Szmit), dwóch wydań w Polsce i jednego w Rumunii. Studenci i inżynierowie w przemyśle do dzisiaj korzystają z tych książek. Był autorem 4-rech patentów oraz autorem bądź współautorem 48 artykułów naukowo-technicznych, opublikowanych w Archiwum Elektrotechniki, Rozprawach Elektrotechnicznych, Przeglądzie Elektrotechnicznym, Zeszytach Naukowych Pol. Śląskiej ELEKTRYKA i innych. Był promotorem 8-miu przewodów doktorskich i recenzentem 14 prac doktorskich i habilitacyjnych. Brał czynny udział w pracach społecznych w szczególności w ramach SEP-u we wspomnianych już Komisjach ds. przepisów, był współorganizatorem Oddziału Gliwickiego SEP i w latach 1954-56 jego Prezesem. Był członkiem Polskiego Komitetu Normalizacyjnego, członkiem Polskiego Komitetu Wielkich Sieci Elektroenergetycznych CIGRE, członkiem Komitetu Elektrotechniki PAN, członkiem Komisji Głównej Elektrotechniki Komitetu Nauki i Techniki. Był członkiem Senatu Politechniki Śląskiej w 6-ściu kadencjach jako dziekan i jako delegat Wydziału Elek-

trycznego, był przewodniczącym Komisji Weryfikacyjno-Egzaminacyjnej NOT przeszerogowującej techników o dużym stażu pracy na stopień inżyniera, był wieloletnim przewodniczącym Komitetu Współpracy Uczelni z Przemysłem. Był inicjatorem, organizatorem i przewodniczącym seminariów z maszyn, napędów i urządzeń elektrycznych organizowanego corocznie w latach 1960-66.

Warto zaznaczyć, że prof. Z. Gogolewski był poliglotą posiadał biegłą znajomość języka rosyjskiego, francuskiego, angielskiego, rumuńskiego i niemieckiego.

Pozwolę sobie zacytować fragment opinii z dnia 21.04.56 prof. Eugeniusza Jezierskiego napisanej w związku z wnioskiem nominacyjnym na profesora zwyczajnego.

...pragnę raz jeszcze zwrócić uwagę na dwie najbardziej charakterystyczne cechy działalności naukowej prof. Z. Gogolewskiego:

1) Nadzwyczajną dynamikę tej działalności, czego dowodem jest wykaz prac wykonanych w ostatnich dwóch latach...

2) Umiejętność łączenia wiadomości teoretycznych na bardzo wysokim poziomie z wieloletnim doświadczeniem praktycznym. Powoduje to, że wyniki jego pracy naukowej mają zawsze przydatność praktyczną.

Życie prof. Z. Gogolewskiego upłynęło w atmosferze wielkiej systematycznej i wytężonej pracy. Był On wymagającym w stosunku do swoich współpracowników, ale jeszcze więcej wymagał od siebie, stale pogłębiając i aktualizując swoje wiadomości. Jego niespożyta energia życiowa skłoniła Go do podejmowania wielu działań zawodowych, organizacyjnych i społecznych. Istotnym motywem działalności prof. Z. Gogolewskiego był głęboki patriotyzm, który nakazał Mu poświęcić wszystkie siły umiłowanej Ojczyźnie.

Jego największym sukcesem, jako nauczyciela akademickiego, jest liczna rzesza jego wychowanków, konstruktorów maszyn elektrycznych i transformatorów, którą wyszkolił na swoich wykładach, skryptach i książkach. Ludzie Ci i ich umiejętności zdecydowali, że wyroby polskiego przemysłu elektromaszynowego zawsze miały standard światowy o czym świadczył ich stały eksport między innymi do krajów Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych. Wielu z wychowanków prof. Z. Gogolewskiego inżynierów - napędowców pracowało w przemyśle hutniczym i górnictwie pełniąc tam również odpowiedzialne stanowiska techniczne

i administracyjne. Także wielu poświęciło się pracy naukowej dochodzącej do tytułu naukowego profesora.

Osobiście poznałem prof. Z. Gogolewskiego na 3-cim roku studiów, kończyłem specjalność, której On był kierownikiem i u Niego w Katedrze rozpoczynałem karierę jako nauczyciel akademicki pracując na etacie asystenta i starszego asystenta (1961-66). W mojej ocenie prof. Z. Gogolewski oprócz dużej wiedzy, pracowitości i doświadczenia życiowego był człowiekiem o wysokim poziomie etycznym, był dokładny a nawet pedantyczny w pracy, był estetą i wymagał tego od nas.

Prof. Z. Gogolewski zmarł 24 października 1969 r. Został pochowany na cmentarzu Lipowym w Gliwicach..

Tadeusz Glinka